

บทที่ 3

ธุรกิจกับปัญหาจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ

ในบทนี้จะได้พิจารณาถึงปัญหาทางจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ ซึ่งในการพิจารณาปัญหาดังกล่าวนี้นี้จะขอจำกัดกรอบของการพิจารณา โดยใช้กรอบของทฤษฎีทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) เพราะการใช้กรอบนี้จะทำให้สามารถพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโลกธุรกิจ ซึ่งเน้นการแข่งขันเสรี

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Free Enterprise Economic System)

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือบางแห่งเรียกว่า ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalistic Economic System or Capitalism) หรือระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economic System) ซึ่งปรัชญาพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของเศรษฐกิจ ระบบนี้มาจาก อัดัม สมิธ (Adam Smith) ผู้ซึ่งเป็นบิดาของเศรษฐศาสตร์ระบบนี้ เขาได้วางหลักการว่า หากไม่มีการเข้าไปแทรกแซงในแบบแผนที่เชื่อแล้ว พฤติกรรมการแข่งขันของมนุษย์จะทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนในสังคม ความพยายามของปัจเจกชนในสิ่งซึ่งจะให้ประโยชน์แก่ตนเอง จะนำผลประโยชน์สูงสุดมาสู่สังคมโดยรวม และสู่บุคคลอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

ลักษณะหรือกลไกในการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. กรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนี้ทุกคนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพย์สินต่าง ๆ ตามกฎหมาย บุคคลที่มีกรรมสิทธิ์หรือเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะใช้หรือแจกจ่ายทรัพย์สินนั้นไปในลักษณะใด ๆ ก็ได้ ตราบใดที่การกระทำนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน ตลอดจนศีลธรรมอันดี หรือกระทบถึงบุคคลอื่น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนย่อมส่งเสริมให้บุคคลนั้น ๆ มีแรงจูงใจที่จะลงทุน เพื่อพัฒนาทรัพยากร

ที่ตนมีอยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองแต่ก็จะส่งผลให้เกิดแก่ผู้อื่นไปด้วยในเวลาเดียวกัน เช่น ถ้าชาวนามีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ชาวนาผู้นั้นย่อมจะพยายามที่จะปรับปรุงที่ดินผืนนั้น เพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีผลทำให้ได้ผลิตผลเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าชาวนาผู้นั้นไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน คือ ที่ดินนั้นเขาเช่ามาจากบุคคลอื่น เขาอาจคิดว่าการปรับปรุงที่ดินเพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์อาจได้รับผลตอบแทนน้อยกว่าการลงทุน และยังคงเผชิญกับความไม่แน่นอนว่า เจ้าของที่ดินอาจยกเลิกสัญญาเช่าก่อนที่จะได้รับผลตอบแทนจากการปรับปรุงที่ดินนั้น ดังนั้น ชาวนาผู้นั้นจึงไม่คิดที่จะลงทุนเพื่อปรับปรุงที่ดิน ผลก็คือ ผลิตผลที่ได้รับก็จะลดลง

2. เสรีภาพ

การประกอบอาชีพหรือการเลือกประกอบกิจการต่างๆ มักกระทำโดยเอกชน (private enterprise) ยกเว้นธุรกิจบางประเภทที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น กิจการสาธารณูปโภค ดังนั้น ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ประชาชนจึงมีเสรีภาพอย่างกว้างขวางในการประกอบอาชีพ หรือเลือกอาชีพตามความถนัด เพื่อที่จะให้ผลตอบแทนแก่ตนมากที่สุด

3. การดำเนินการ

กลไกราคา (price mechanism) หรือระบบตลาด (market system) จะเป็นตัวควบคุมให้การดำเนินการทุกส่วนของระบบเศรษฐกิจเป็นไปโดยถูกต้อง หรือก่อให้เกิดประสิทธิภาพหรือความต้องการของคนส่วนใหญ่ กลไกราคาจะเป็นตัวกำหนดว่าควรจะมีผลิตสินค้าอะไร โดยอาศัยหลักความจริงว่า ถ้าสินค้าชนิดใดมีคนต้องการมากที่สุด เมื่อผลิตแล้วจะขายได้และได้ราคาดีที่สุด ผู้ผลิตก็จะเลือกผลิตสินค้าชนิดนั้น ส่วนที่จะเลือกผลิตด้วยกรรมวิธีใด กลไกราคาก็จะเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจ โดยถือหลักกว่าวิธีใดที่ผลิตแล้วเสียต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด ก็ควรจะเลือกใช้กรรมวิธีนั้น และการที่จะตัดสินใจว่า เมื่อผลิตสินค้าและบริการแล้วจะขายให้แก่ผู้ใด กลไกราคาก็เป็นตัวกำหนดอีกกว่าผู้ที่ให้ราคาดีที่สุดในหมู่ผู้บริโภคก็ควรจะได้รับสินค้านั้น กลไกราคายังช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ เช่น ถ้าสินค้าชนิดหนึ่งมีการผลิตมากเกินไปเกินความต้องการของตลาด ทำให้ขายไม่หมด ผู้ขายก็ต้องลดราคา ทำให้ขาดทุน ผู้ผลิตบางราย อาจต้องลดปริมาณการผลิตหรือเลิกการผลิต ทำให้ทรัพยากรที่เคยใช้สามารถได้รับการจัดสรรให้ไปผลิตสินค้าอื่นที่ยังมีคนต้องการมาก หรือใช้ผลิตสินค้าโดยผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพดีกว่า ทำให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้น

ในทางตรงกันข้าม ถ้าเมื่อใดสินค้าเกิดขาดตลาด ราคาของสินค้านั้นจะสูงขึ้น ทำให้มีผู้ผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากราคาสูงขึ้น ซึ่งในที่สุดก็จะขจัดความขาดแคลนนั่น

4. การแข่งขัน

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การแข่งขันถือเป็นปัจจัยสำคัญของระบบในการที่จะป้องกันการแสวงหากำไรเกินควร เนื่องจากทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะเข้าหรือออกจากระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นถ้าเมื่อใดที่มีผู้ผลิตรายใด หรือกลุ่มใดคิดจะผูกขาดหรือรวมตัวกันขึ้นราคาสินค้าเพื่อหวังกำไรเกินปกติ ผู้ผลิตรายใหม่ก็จะเข้ามาตั้งกิจการเพื่อผลิตแข่งขัน เพราะเห็นว่าสินค้านั้นขายได้ราคาดี ผลที่สุดเมื่อจำนวนผู้ผลิตของสินค้านั้นมีมากขึ้น ปริมาณสินค้าที่เสนอขายในตลาดก็มีมากขึ้น จึงเกิดการแข่งกันขาย แข่งกันลดราคา ด้วยเหตุนี้แทนที่ราคาสินค้าจะสูงขึ้นก็กลับลดลง และแทนที่ผู้ผลิตจะได้กำไร ก็อาจจะต้องขาดทุนหรือได้กำไรน้อยลง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้อาจไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีการแข่งขันระหว่างผู้ผลิต หรือผู้ขายในระบบเศรษฐกิจแบบอื่น

5. บทบาทของรัฐบาล

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม รัฐบาลจะมีได้เข้ามาควบคุมกิจการต่างๆ มากนัก รัฐบาลจะมีหน้าที่ 3 ประการ คือ

- 5.1 ป้องกันประเทศจากการรุกรานภายนอก
- 5.2 รักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม
- 5.3 สร้างและรักษางานสาธารณะและสถาบันสาธารณะบางอย่าง ซึ่งปัจเจกชนหรือกลุ่มคนไม่สามารถจะจัดให้มีได้เนื่องจากไม่มีกำไรพอ (ชูศรี มณีพฤษ 2534 : 59-61)

จากลักษณะที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้นจะมีแบบแผนการคิดที่มีลักษณะเด่น ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้ คือ

1. ได้มีการยอมรับว่าคนเศรษฐกิจ (The Economic Man) นั้นเป็นคนมีเหตุผล (Rational Man) และจากฐานของความมีเหตุผลนี้ คนเศรษฐกิจจะเลือกวิธีการ (Means) ที่ดีที่สุด เพื่อให้ได้ซึ่งจุดหมาย (Ends) คนเศรษฐกิจจะเป็นคนที่แสวงหาให้ได้มากที่สุด (Maximizer) และจากพื้นฐานนี้เอง อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า คนเศรษฐกิจเป็น

คนเห็นแก่ประโยชน์ตัวเอง (Self-interest) และความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตัวเองนี้ จะเป็นพลังผลักดันหรือแรงตลใจ (Motive) ให้แก่กิจกรรมทางเศรษฐกิจในระบบชุมชน หรือสังคมขนาดต่าง ๆ

2. ระบบตลาดและสัญญาณราคา เป็นจักรกลในการจัดสรรทรัพยากรและการกระจายผลผลิต โดยอิทธิพลของการแข่งขันและโดยพื้นฐานของความเป็นคนเศรษฐกิจที่มีเหตุผลประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจจะเกิดขึ้น และระบบตลาดมีแนวโน้มเข้าสู่สภาวะสมดุลตลอดเวลา

3. บทบาทของรัฐบาลในฐานะเป็นตัวจักรกล กำหนดการใช้ทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจเป็นรองจากระบบตลาดและสัญญาณราคา และเกิดขึ้นเฉพาะในสภาวะที่พิสูจน์แล้วว่า ระบบตลาดประสบความล้มเหลวในการจัดสรรทรัพยากรของระบบเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีการผลิตสินค้าน้อยไป มากไป หรือไม่มีการผลิตเลย ทำให้มีการว่างงานโดยไม่สมัครใจ และทำให้ระบบเศรษฐกิจขาดเสถียรภาพ

4. การค้าแบบเสรีและการแข่งขันกันอย่างเต็มที่ (โดยรัฐบาลมีบทบาทเท่าที่จำเป็น) เป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุนและจรรโลงให้เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ (ไกรยุทธ อีรตยานันท์ 2532 : 134-135)

จากแนวคิดดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนี้ จะมีจุดหมายหลักคือความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และให้ความสำคัญแก่ตลาดเสรี โดยปล่อยให้เอกชนดำเนินการทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ โดยมีกำไรเป็นแรงจูงใจ และมีระบบตลาดเป็นเครื่องมือในการกระจายผลผลิต

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้นจะช่วยให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้นให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างสูงสุด โดยมีกลไกราคาและการทำงานของระบบตลาดเป็นตัวควบคุม ซึ่งตามทฤษฎีของ อัดัม สมิธ นั้น กลไกราคา (price mechanism) หรือ “มือที่มองไม่เห็น” (invisible hand) จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เรียกว่า “ตลาดสมบูรณ์” (Perfect

Market) และสถานการณ์ของ “ตลาดสมบูรณ์” จะมีอยู่ได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 5 ประการ ดังนี้คือ

1. ผู้ซื้อผู้ขายมีจำนวนมาก (Large Number of Buyers and Sellers) โดยที่การซื้อขายสินค้าแต่ละรายมีจำนวนเล็กน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนซื้อขายของทั้งอุตสาหกรรมหรือทั้งตลาด ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงระดับการซื้อขายของผู้ซื้อและผู้ขายรายใดรายหนึ่ง จึงไม่กระทบกระเทือนราคาตลาดแต่อย่างไร

2. สินค้าและบริการมีลักษณะเหมือนกันทุกประการ (Homogeneous Product) คือมีลักษณะคุณภาพมาตรฐานใกล้เคียงกัน หมายความว่า สินค้าอย่างเดียวกันของผู้ขายแต่ละรายจะต้องไม่แตกต่างกันในแง่ของสินค้าหรือตัวผู้ขาย เช่น ข้าว ไม่ว่าจะซื้อจากที่ไหน จะไม่แตกต่างกัน เพื่อให้ไม่ให้ผู้ขายหรือปัจจัยอื่นๆ เข้ามามีอิทธิพล ยกเว้นราคาเพียงอย่างเดียวที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ซื้อ

3. ผู้ซื้อผู้ขายมีความรู้เรื่องราคาตลาดเป็นอย่างดี (Perfect Knowledge) กล่าวคือ ผู้ซื้อทุกคนและผู้ขาย (ผู้ผลิต) ทุกคนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของตลาดอย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราคา คุณภาพ ฯลฯ ของสินค้า วัตถุดิบ ฯลฯ

4. การเข้าหรือออกจากกิจการเป็นไปได้อย่างเสรี (Free Exit and Free Entry) ถ้าธุรกิจใดมีกำไรสูง ผู้ผลิตรายใหม่ก็มีสิทธิ์จะเข้ามาดำเนินการผลิตแข่งขันเมื่อใดก็ได้โดยเสรี ปราศจากการกีดขวางและขณะเดียวกัน ถ้าขาดทุนผู้ผลิตก็สามารถออกจากกิจการนั้นหรือเลิกล้มไป

5. สินค้าสามารถโยกย้ายได้เต็มที่ (Free Mobility) หมายความว่า สินค้าสามารถเคลื่อนย้ายไปยังที่ต่างๆ ได้อย่างเสรี สะดวก โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากนัก จนกระทบกระเทือนต่อราคาสินค้า เป็นต้น (Todaro 1977 : 16-17)

เงื่อนไข ทั้ง 5 ดังที่กล่าวมานี้ ในสถานการณ์จริงมักจะมีไม่ครบ นั่นคือ เป็นการยากหรือแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะมีสถานการณ์แบบ “ตลาดสมบูรณ์” หรือ “การแข่งขันแบบสมบูรณ์” (Perfect Competition) ในโลก แต่สถานการณ์นี้ก็ถือว่าเป็นสถานการณ์อุดม

คติในระบบการแข่งขันเสรี ถ้าประเทศใดหรือสังคมใดสามารถเข้าใกล้สถานการณ์นี้มากที่สุด ก็จะมีประสิทธิภาพขึ้น (Efficiency) โดยที่ผู้ผลิตใดก็ตามที่ใช้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าผู้อื่น ก็จะต้องเลิกกิจการไป และผู้ผลิตใดที่สามารถอยู่รอดได้ ก็จะสามารถทำกำไรได้พอสมควรและไม่มากเกินไป เหมือนในสังคมที่มีการผูกขาด ผลที่ตามมาในสังคมก็คือ จะมีการแจกจ่ายทรัพยากร (Allocation of Resources) อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ

เมื่อประสิทธิภาพทางการผลิตเป็นหัวใจของการประกอบธุรกิจในระบบแข่งขันเสรี ปัญหาที่จะพิจารณาต่อไปก็คือ มีกฎจริยธรรมอะไรบ้างที่นักธุรกิจทำตามแล้วจะก่อให้เกิดผลเสียต่อประสิทธิภาพในการผลิต หรือก่อให้เกิดผลเสียต่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีกฎทางจริยธรรมอะไรบ้างที่นักธุรกิจจะต้องละเมิด เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพทางการผลิต เราจะเห็นว่าอย่างน้อยที่สุดก็จะมีกฎจริยธรรมที่คนทั่วไปในสังคมยอมรับ 3 กฎ ซึ่งนักธุรกิจจำเป็นต้องละเมิด เพื่อจะให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและกำไรสูงสุด กฎจริยธรรม 3 กฎ นั้นก็คือ

1. การช่วยเหลือผู้อื่น กฎจริยธรรมข้อนี้ขัดแย้งโดยตรงกับประสิทธิภาพในการผลิต เพราะเหตุผลสำคัญที่นักธุรกิจต้องการประสิทธิภาพในการผลิตก็คือ เหตุผลของความเห็นแก่ตัว การเห็นแก่ตัว หมายถึงการไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นได้ประโยชน์

2. การไม่ทำร้ายผู้อื่น กฎจริยธรรมข้อนี้ก็ขัดแย้งกับประสิทธิภาพในการผลิตเช่นกัน (ถึงแม้ว่าจะเป็นการดีก็ตาม) เพราะการตัดสินใจทางธุรกิจในบางครั้งจะต้องนำความเดือนร้อนและความทุกข์ยากไปสู่ผู้อื่น เช่น ในบางครั้งถ้าโรงงานใดโรงงานหนึ่งของบริษัทไม่นำกำไรมาสู่บริษัท นักธุรกิจก็มีความจำเป็นที่จะต้องตัดสินใจเลิกกิจการของโรงงานนั้นๆ ถึงแม้ว่ารายได้ของคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น และชีวิตครอบครัวของเขาจะขึ้นอยู่กับการทำงานที่โรงงานนั้นก็ตาม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพอาจนำมาซึ่งการตัดสินใจที่จะนำไปสู่ผลของความเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่งก็ถือว่าเป็นการทำร้ายผู้อื่น

นอกจากนี้ เพื่อรักษาประสิทธิภาพการผลิต นักธุรกิจจะพยายามดำเนินการ โดยให้มีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการผลิตให้ต่ำที่สุด เพื่อจะได้กำไรมากที่สุด ดังนั้นนักธุรกิจจึงไม่สนใจหรือเอาใจใส่ต่อสภาพแวดล้อมและผลกระทบที่ธุรกิจกระทำต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้

เพราะการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจริยธรรมและการระวังรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้นก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เช่น ในการตัดไม้เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบ เพื่อใช้ในธุรกิจ หรือนำไปขายในทางพาณิชย์กรรมก็ตาม เมื่อตัดไม้ไปแล้ว อย่างน้อยที่สุดก็จะต้องปลูกต้นไม้ใหม่ขึ้นมาทดแทน ในเรื่องการระวังรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน นักธุรกิจจะต้องสร้างเครื่องป้องกันอากาศเป็นพิษ น้ำเป็นพิษ ฯลฯ ในโรงงานของตน ซึ่งก็ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และทำให้ได้รับกำไรลดลงไป ด้วยเหตุนี้เองจึงมีการปล่อยน้ำเสียจากกระบวนการผลิตลงไปในแม่น้ำลำคลอง ทำให้น้ำเน่าเสีย ปลาตาย คนใช้ประโยชน์จากน้ำไม่ได้ การปล่อยควันพิษจากโรงงานออกสู่บรรยากาศ จนชาวบ้านเป็นโรคระบบหายใจ เป็นโรคปอดอักเสบ และโรคผิวหนัง ดังนั้นการลดต้นทุนในการผลิตให้ต่ำที่สุดเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและกำไรสูงสุดของธุรกิจ ในบางครั้งก็เป็นการนำความเดือดร้อนไปสู่ผู้อื่นและเป็นการทำร้ายผู้อื่นด้วย

3. การเคารพความเป็นบุคคลของผู้อื่น กฎจริยธรรมข้อนี้ตรงกับกฎจริยธรรม เช่นของค่านต์ ซึ่งบอกให้เราปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเสมือนเป็นจุดหมายในตัวเอง และไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือหรือวิถีไปสู่จุดหมายของใคร นั่นคือ ให้ความเคารพความเป็นบุคคลของเขา ให้ความเคารพในความต้องการและการกำหนดตัวเองของเขา ในกรณีของธุรกิจ คนงานก็เป็นส่วนหนึ่งของบริษัท การให้ความเคารพกฎจริยธรรมข้อนี้จึงหมายถึง เช่น การให้คนงานได้มีส่วนในการกำหนดนโยบายของบริษัท หรือไม่ก็กำหนดว่าเขาควรถูกใช้งานอะไร อย่างไร ในกรณีของธุรกิจขนาดเล็ก การยอมให้พนักงานกำหนดบทบาทของตนเอง และกำหนดวิธีที่เขาจะถูกใช้นั้นอาจจะทำให้เกิดประสิทธิภาพทางการผลิต แต่ถ้าธุรกิจยังมีขนาดใหญ่มากเท่าไร หรือบริษัทมีขนาดใหญ่ขึ้นเท่าไร การเคารพความเป็นบุคคลของพนักงานหรือคนงานจะทำให้บริษัทเสียประสิทธิภาพในการผลิตมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริษัทที่พนักงานมีความรู้่น้อย การให้พวกเขา กำหนดบทบาทของตนเองโดยที่ไม่มีความรู้พอจะทำให้บริษัทนั้น ๆ เสียประสิทธิภาพในการผลิต และเสียผลประโยชน์อย่างมากมาย ดังนั้นในหลายกรณีการให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพนั้น นักธุรกิจจะต้องละเมิดกฎจริยธรรมข้อนี้

ดังนั้น การที่จะให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพและกำไรสูงสุดนั้น ธุรกิจในระบบการแข่งขันเสรีจะต้องละเมิดกฎจริยธรรมบางประการ ดังเช่น กฎจริยธรรม 3 ข้อ ที่ยกขึ้นมา เมื่อเป็นเช่นนี้เราสามารถสรุปได้หรือไม่ว่า ดังนั้นนักธุรกิจในระบบแข่งขันเสรีสามารถละเมิดกฎจริยธรรมได้เสมอ ถ้าการรักษากฎจริยธรรมจะนำมาซึ่งผลเสียทางประสิทธิภาพ หรือถ้าจะ

ให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพในการผลิต คำตอบของปัญหานี้จึงอยู่ที่ว่าการละเมิดจริยธรรมนั้น ๆ มีเหตุผลที่ดีพอในการละเมิดหรือไม่ ในการพิจารณาประเด็นดังกล่าวนี้จะพิจารณาถึงข้ออ้างของนักธุรกิจในระบบเสรีนิยม ซึ่งมักจะยกขึ้นมาใช้เป็นเหตุผลเพื่อสนับสนุนการละเมิดจริยธรรมในการประกอบธุรกิจของตน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ข้ออ้าง : ในระบบการแข่งขันแบบตลาดเสรี การบรรลุถึงเป้าหมายของการได้กำไรสูงสุด จะนำไปสู่ผลตามซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้มากที่สุด และยังสามารถปกป้องสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ด้วย ดังนั้นในการดำเนินธุรกิจ นักธุรกิจจึงไม่ควรคำนึงถึงสิ่งอื่นใด นอกจากการได้มาซึ่งกำไรสูงสุดเท่านั้น*

ข้ออ้างดังกล่าวนี้ ต้องการแสดงให้เห็นว่า การละเมิดจริยธรรมในการประกอบธุรกิจนั้น แม้จะมีเหตุผลเบื้องต้นมาจากความต้องการที่จะได้กำไรสูงสุดก็ตาม แต่การละเมิดนั้น ๆ จะนำมาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าสำคัญอื่น ๆ คือ ประโยชน์ของส่วนรวม สิทธิและเสรีภาพ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังนี้

1. ประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม

ผู้ที่สนับสนุนธุรกิจระบบการแข่งขันเสรี ได้อ้างเหตุผลสนับสนุนการละเมิดจริยธรรมของนักธุรกิจในระบบการแข่งขันเสรีว่า จะนำมาซึ่งประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวมเพราะระบบการแข่งขันเสรีเป็นระบบซึ่งช่วยส่งเสริมผลประโยชน์ของส่วนรวม (Social good) ทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี เนื่องจากระบบตลาด (Market System) เป็นระบบซึ่งการผลิตและการกระจายของผลผลิตขึ้นอยู่กับความต้องการของคนในสังคมนั้น ทรัพยากรต่าง ๆ จึงได้รับการใช้ในลักษณะที่มีประสิทธิภาพและประหยัดมากที่สุด จึงสามารถนำมาซึ่งผลผลิต (Output) จากทรัพยากรได้มากกว่าระบบอื่น (Nonmarket system) กล่าวคือ การแข่งขันจะช่วยลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งก็จะทำให้ผู้บริโภคได้สินค้าในราคาพอสมควร ดังนั้นการแข่งขันและการแสวงหากำไรจึงทำให้เกิดการตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

* โปรดดูข้อถกเถียงเรื่องนี้ได้ใน Goldman, Alan, H., "Business Ethics: Profits, Utilities, and Moral Rights," *Philosophy and Public Affairs*, 9, no.3 (Spring 1980): 260-286

ข้อวิจารณ์

ที่กล่าวมานี้เป็นเหตุผลของผู้สนับสนุนการละเมิดจริยธรรมของนักธุรกิจ โดยอ้างว่าจะนำมาซึ่งประโยชน์โดยรวมของสังคมคือ ประโยชน์ทางความเป็นอยู่ที่ดี และประโยชน์ของการสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคม ฝ่ายที่คัดค้านการละเมิดจริยธรรมของนักธุรกิจได้วิจารณ์ว่า การแสวงหากำไรในระบบการแข่งขันเสรีนี้ อาจมิได้นำมาซึ่งประโยชน์โดยรวมของสังคม ดังนั้น นักธุรกิจจะต้องรักษากฎจริยธรรมไว้ ถึงแม้จะต้องเสียประสิทธิภาพในการผลิตไปบ้างก็ตาม ซึ่งข้อวิจารณ์ในรายละเอียดมีดังต่อไปนี้คือ (Goldman 1980 : 260-286)

ข้อวิจารณ์ ก. การที่ผู้สนับสนุนการละเมิดกฎจริยธรรมอ้างเหตุผลว่า การละเมิดกฎจริยธรรมนั้นจะนำมาซึ่งประโยชน์โดยรวมของสังคม อาจไม่เป็นความจริงเสมอไป ทั้งนี้เนื่องจากการแสวงหากำไรนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ก็ต่อเมื่อเงื่อนไขทางตลาดเป็นไปในลักษณะของการแข่งขันแบบสมบูรณ์ (Perfect Competition) ตามเงื่อนไข 5 ประการดังที่เคยได้กล่าวมาแล้ว เช่น ผู้บริโภคมีความรู้ดีพอเกี่ยวกับสินค้า ไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติที่ดีหรือคุณสมบัติที่จะเป็นภัย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเราจะเห็นว่า สถานการณ์มิได้เป็นเช่นนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสถานการณ์ปัจจุบันที่เทคโนโลยีในการผลิตมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ความรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับคุณสมบัติของสินค้าก็จะมีน้อยลง ผู้ผลิตอาจสามารถปกปิดผลร้ายที่อาจจะเกิดจากขบวนการผลิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมหรือต่อสาธารณะได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผลร้ายนั้นเกิดขึ้นในสถานที่ซึ่งห่างไกลจากชุมชนหนาแน่น หรือเกิดกับผู้บริโภค หรือผู้ที่อยู่อาศัยใกล้เคียงเพียงจำนวนน้อย จึงทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ถึงผลร้ายนี้ ตัวอย่างเช่น การนำเอาเครื่องจักรทางการเกษตร อันมีประสิทธิภาพสูงเข้ามาใช้ทำให้สามารถแปรสภาพที่ดินจำนวนมากให้กลายเป็นที่ดินทางการเกษตร มีการระดมแรงงานเข้ามาทำการผลิต มีการปลูกพืช เศรษฐกิจชนิดเดียวเพื่อการพาณิชย์และอุตสาหกรรม การเกษตรแผนใหม่นี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบที่มองไม่เห็นมากมาย เช่น มีการทำลายป่าอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ แหล่งน้ำ พื้นดินถูกกัดกร่อนหน้าดินถูกชะล้าง ทำให้แม่น้ำตื้นเขินและสัตว์ป่าสูญพันธุ์ ฯลฯ และในที่สุดทำให้ดินจำนวนมากไม่สามารถทำการเกษตรได้ในระยะยาว

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ในความเป็นจริงนั้นการปล่อยให้ผู้ผลิตแข่งขันอย่างเสรี อาจไม่นำมาซึ่งประโยชน์โดยรวม และอาจนำมาซึ่งผลร้าย หรืออันตรายต่อผู้บริโภคเองและต่อสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นของส่วนรวมก็ได้ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการทำร้ายสาธารณะ

ข้อวิจารณ์ ข. **ทุนทางสังคม (Social Cost)** ในธุรกิจระบบการแข่งขันเสรีนั้น ทุนทางการผลิตมักมิได้รวมทุนทางสังคมอยู่ด้วย ทุนทางสังคมนั้นได้แก่ อากาศ น้ำ หรือ สภาวะแวดล้อม ฯลฯ เพราะในระบบนี้สิ่งซึ่งจะนับว่าเป็นทุนทางการผลิต จะต้องเป็นสิ่งซึ่ง ถูก บ่งบอกโดยอุปสงค์ ดังนั้นในการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ นักธุรกิจส่วนใหญ่จะ คำนึงก็แต่เฉพาะต้นทุนโดยตรงที่องค์กรธุรกิจจำเป็นต้องจ่าย เช่น ค่าวัตถุดิบ ค่าแรง ฯลฯ ส่วนทุนทางสังคมจะไม่ถูกจัดรวมไว้ว่าเป็นต้นทุนการผลิต เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของที่ได้ มาเปล่าๆจะใช้อย่างไรก็ได้โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติจึงได้ถูก นำมาใช้ประโยชน์เป็นวัตถุดิบสำหรับธุรกิจทุกประเภท ทั้งการเกษตร การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม และการบริการ ตัวอย่างเช่น การนำทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำ มาใช้ เป็นวัตถุดิบ เพื่อใช้ในธุรกิจการเกษตรสำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการนำมาใช้เพื่อ ป้อนโรงงานอุตสาหกรรม หรือการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มาใช้เพื่อนำไปขายในทาง พาณิชยกรรมโดยตรง โดยไม่ผ่านกระบวนการผลิต เช่น ไม้ และสัตว์น้ำ รวมทั้งการนำเอา ก๊าซธรรมชาติหรือน้ำมันเชื้อเพลิงมาเป็นพลังงานในธุรกิจการขนส่ง เพื่อให้บริการแก่ธุรกิจ ทุกประเภท ถ้าการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือยและขาดความระมัดระวัง ย่อมก่อให้เกิดการลดลงหรือสูญสิ้น รวมทั้งความเสื่อมโทรมในทรัพยากรธรรมชาติอันมี จำกัด ซึ่งจะต้องใช้เวลาอันยาวนานในการสร้างขึ้นมาทดแทน

และด้วยเหตุที่ทุนทางสังคมมิได้เป็นสิ่งที่ถูกบ่งบอกโดยอุปสงค์ เพราะอุปสงค์ของ คนส่วนใหญ่ในสังคมจะออกมาเป็นรูปของการได้สินค้าคุณภาพดี มีผลโดยตรงต่อความ ปลอดภัยของผู้ซื้อ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ปลอดภัย มีอายุการใช้งานนาน ฯลฯ นั่นคือจะออก มาในรูปของคุณภาพของตัวสินค้าที่สำเร็จรูปแล้ว จะไม่มีอุปสงค์เกี่ยวกับกระบวนการผลิต ว่าจะต้องเป็นกระบวนการที่ไม่ทำให้สภาวะแวดล้อมเกิดมลพิษขึ้น ผลก็คือนักธุรกิจจึงไม่ จำเป็นต้องสร้างเครื่องป้องกันอากาศเป็นพิษ น้ำเป็นพิษ ฯลฯ ในโรงงานของตน และในที่สุดผู้ที่ได้รับผลเสีย คือ สังคมโดยรวม ผู้ที่จะต้องจ่ายทุนทางสังคมก็คือ คนในสังคม ส่วนรวม จ่ายโดยชีวิตและสุขภาพของเขา ดังที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนถึงโรงงานผลิต ยางรถยนต์ รถแทรกเตอร์แห่งหนึ่งที่จังหวัดนนทบุรี ได้ปล่อยควันพิษและเขม่าสีดำออกจาก ปล่องควันของโรงงาน ควันพิษและเขม่าจากโรงงานดังกล่าวได้ฟุ้งกระจายจับตามหลังคา บ้านเรือนและภายในบ้าน ทำให้เครื่องใช้ตลอดจนเสื้อผ้าที่ตากไว้กลายเป็นสีดำสนิท ชาว บ้านจำนวน 6,000 หลังคาเรือน ยังต้องสูดดมเอาอากาศเสียจากโรงงานนี้ทุกวัน นอกจากนี้ คนงานจำนวน 140 คน ต้องทำงานท่ามกลางกลิ่นควันจากเตาหลอมยาง โดยไม่มีอุปกรณ์ ป้องกันแต่อย่างใด เจ้าของบริษัทได้รับทราบปัญหาที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจาก

โรงงานของตนแล้ว แต่ยังไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้มากนัก เพราะโรงงานจะต้องเร่งผลิตสินค้าส่งไปขายต่างประเทศ

ดังนั้นจะเห็นว่า ในธุรกิจระบบแข่งขันเสรีซึ่งมีการละเมิดจริยธรรมนั้น มิได้นำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมเสมอไป เพราะมีจุดอ่อนในระบบเอง นักธุรกิจจะต้องไม่ทำร้ายสังคมโดยรวม โดยอ้างประโยชน์อันยิ่งใหญ่กว่าที่จะมีต่อสังคมโดยรวม เพราะการละเมิดนั้น ๆ มิได้นำมาซึ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง

ข้อวิจารณ์ ค. การแจกจ่ายผลผลิต : จากเหตุผลของผู้สนับสนุนที่ว่า นักธุรกิจในระบบการแข่งขันเสรีจำเป็นต้องละเมิดกฎจริยธรรม เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพในการผลิต อันจะนำมาซึ่งผลดีต่อสังคม โดยที่สังคมจะได้สิ่งที่ต้องการ และที่สำคัญคือ ผู้ที่ต้องการจริงจะได้สิ่งที่เป็นผลผลิต ในขณะที่ผู้ไม่ต้องการจริงจะไม่ได้ โดยใช้มาตรการวัดความต้องการจริงจากความเต็มใจในการจ่ายราคานั้น ๆ เพื่อแลกกับสินค้า ในแง่นี้ทรัพยากรก็就会被ใช้อย่างถูกเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจารณ์ได้วิจารณ์ความคิดนี้ว่าในความเป็นจริงนั้น สิ่งที่มีเกิดขึ้นคือ ผู้ที่ไม่มีความต้องการจริงหรือไม่มีอุปสงค์จริง จะเป็นผู้ที่ได้ผลผลิต แต่ผู้ที่มีความต้องการจริงกลับไม่ได้ผลผลิต กล่าวคือ เมื่อระบบการแข่งขันเสรีวัดความต้องการจากความเต็มใจที่จะจ่ายในราคานั้น ๆ ก็มีความเป็นไปได้อย่างมากที่คนมีเงินแต่ไม่ต้องการสินค้านั้น ๆ จริง จะกลายเป็นผู้ต้องการสินค้าในระบบนี้และคนจนซึ่งไม่มีเงินแต่ต้องการสินค้านั้นจริง ๆ จะกลายเป็นผู้ไม่ต้องการสินค้าในระบบนี้ ยกตัวอย่าง เช่น ที่อยู่อาศัย ซึ่งคนมีเงินที่มีบ้านเป็นของตัวเองอยู่แล้วและไม่จำเป็นต้องมีอีก จึงไม่มีความต้องการอย่างจำเป็น แต่มีเงินซื้อได้ ก็จะเป็นผู้ได้รับสินค้า ซึ่งในที่นี้ก็คือที่อยู่อาศัยไป ในขณะที่คนยากจนไม่มีบ้านจะอยู่และจำเป็นต้องมี แต่ไม่มีเงินจึงไม่สามารถจะได้รับสินค้าหรือที่อยู่อาศัยเหตุการณ์เช่นนี้มักจะเกิดขึ้นกับ สินค้าที่เป็นสิ่งพื้นฐานจำเป็นในชีวิตอย่างอื่น เช่น ยารักษาโรค อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ดังนั้นในแง่นี้ ธุรกิจระบบการแข่งขันเสรีที่ผู้สนับสนุนอ้างว่า การละเมิดกฎ จริยธรรมสามารถทำได้ทุกกรณี เพราะในที่สุดจะสามารถสนองความต้องการจริง (อันเป็นคุณค่าประโยชน์) ของสังคมจึงไม่เป็นความจริงเสมอไป

จากข้อวิจารณ์ดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าการอ้างความถูกต้องของการละเมิดจริยธรรม โดยอ้างประโยชน์อันยิ่งใหญ่กว่าที่จะมีต่อสังคมโดยรวมนั้นไม่เป็นความจริงเสมอไป นักธุรกิจจึงไม่มีเหตุผลดีพอในการละเมิดกฎจริยธรรม เพราะการละเมิดนั้น ๆ มิได้นำมาซึ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริงเสมอไป

2. เหตุผลทางสิทธิและเสรีภาพ

ผู้สนับสนุนธุรกิจระบบแข่งขันเสรีจะอ้างต่อไปว่า นอกจากเหตุผลที่ทำให้การละเมิดกฎจริยธรรมของนักธุรกิจเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ทางจริยธรรมจะเป็นเหตุผลทางประโยชน์ของสังคมโดยรวมแล้ว ยังมีเหตุผลสำคัญอีกเหตุผลหนึ่งคือ เหตุผลของการให้ความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเศรษฐกิจ นั่นคือสิทธิและเสรีภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค กล่าวคือ ถึงแม้จะมีการละเมิดกฎจริยธรรมในระบบนี้ แต่ระบบการแข่งขันเสรีก็เป็นระบบที่ทำให้เกียรติกับความเป็นบุคคลและอิสรภาพในการตัดสินใจของทุกฝ่าย เพราะทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิตจะเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนโดยความสมัครใจ โดยไม่มีรัฐเข้ามาควบคุมว่าจะต้องผลิตอะไร จำนวนเท่าไร ขายในราคาเท่าไร ขายให้ใคร ใครซื้อได้ และใครซื้อไม่ได้ ฯลฯ นอกจากนี้กฎการตลาดเกี่ยวกับอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) จะเป็นหลักประกันได้ว่าการแสวงหากำไร ผู้ผลิตจะพยายามผลิตสินค้าและบริการซึ่งคนในตลาดต้องการ ดังนั้น เมื่อนักธุรกิจแสวงหากำไรสูงสุด การกระทำของพวกเขาจึงถูกควบคุมด้วยความต้องการของลูกค้า ดังนั้น ถึงแม้จะมีการละเมิดกฎจริยธรรมบ้างก็ควรจะยอม เพราะระบบนี้ให้ความเคารพต่อคุณค่าที่เรายกย่องบูชา นั่นคือ คุณค่าแห่ง เสรีภาพและความเป็นจุดหมายของมนุษย์

ข้อวิจารณ์ ก. : อุปสงค์และการสร้างอุปสงค์

ถึงแม้ในตัวระบบการแข่งขันเสรีดูเหมือนจะให้เกียรติแก่เสรีภาพของทุกฝ่าย โดยที่การเข้าร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขาย แต่ถ้าพิจารณาหลักการส่งเสริมกำไรให้ละเอียดแล้วจะเห็นว่า ความต้องการของผู้บริโภคอาจถูกสร้างขึ้นโดยผู้ผลิตในหลายรูปแบบโดยผ่านการโฆษณา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การโฆษณา : การโฆษณาคือสิ่งที่ทำขึ้น เพื่อจูงใจผู้บริโภคให้มีพฤติกรรมการซื้อหรือการใช้บริการอันจะเอื้อต่อการเจริญเติบโตของธุรกิจ เป้าหมายหลักของการโฆษณาก็คือการจูงใจให้ผู้บริโภคเกิดความพอใจในสินค้าและบริการอย่างต่อเนื่อง โฆษณาบางอย่างจะให้ข้อมูลด้านลักษณะหรือคุณลักษณะของสินค้า เช่น โฆษณาที่มีการบ่งบอกถึงคุณภาพหรือระดับของสินค้า ประโยชน์จากการใช้สินค้า โฆษณาบางอย่างก็ให้ข้อมูลในเรื่องราคาสินค้า โฆษณาบางอย่างก็ไม่ได้ให้ข้อมูลอะไรเลย เพียงแต่แจ้งให้ทราบว่า ขณะนี้มีสินค้าชนิดนั้นๆ จำหน่ายในตลาด ในส่วนของผู้ผลิตนั้น เมื่อมีการผลิตสินค้าขึ้นมา ก็จำเป็นจะต้องขายให้ได้

การตลาดก็จะครอบคลุมขบวนการขายทั้งหมด สินค้าบางอย่างอาจถูกผลิตเมื่อมีคนสั่ง แต่สินค้าส่วนมากในปัจจุบันนี้จะถูกผลิตก่อนที่คนจะสั่ง ในกรณีนี้ผู้ผลิตจะต้องหาวิธีขายสินค้าเหล่านี้ ซึ่งก็มีวิธีต่างกันไปตามแต่เท่าที่ทำกันส่วนใหญ่ก็คือการใช้โฆษณาตามสื่อมวลชนต่าง ๆ

ปัญหาจริยธรรมเกี่ยวกับการโฆษณา

การโฆษณาเป็นเครื่องมือส่งเสริมการขายที่สำคัญ เป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายสินค้า ทำให้กิจการดำเนินไปได้ดีมีผลกำไร การโฆษณาโดยตัวของมันเองจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรม การโฆษณาจะผิดจริยธรรมก็ต่อเมื่อผู้โฆษณามีได้บอกข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับสินค้าของตน หรือหลอกลวงผู้ซื้อเกี่ยวกับสินค้าของตน การโฆษณาที่ให้ข้อมูลเท็จจะทำให้ผู้ซื้อเข้าใจผิด และซื้อสินค้าโดยมีความคาดหวังผิด ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม (Justice) และเที่ยงธรรม (Fairness) ต่อผู้ซื้อ เพราะผู้ซื้อจะไม่ได้รับสิ่งที่พวกเขาคิดว่ากำลังซื้อ จึงเป็นการละเมิดหลักของการเคารพความเป็นบุคคลของผู้อื่นตามหลักจริยศาสตร์ เช่น หลักจริยศาสตร์ของค่านัดด้วย

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจุดประสงค์หลักของการโฆษณาก็คือการขายสินค้าและในระบบการแข่งขันเสรีนั้น บริษัทจะสามารถทำกำไรได้เหนือกว่าบริษัทคู่แข่ง ถ้าสามารถชักจูงให้คนจำนวนมากกว่ามาซื้อสินค้าของบริษัทตนได้ และเพื่อที่จะขายสินค้าให้ได้มากนั้น ในการโฆษณา บริษัทจะต้องเน้นจุดเด่นหรือจุดที่ดีของสินค้าของตน ภาษาที่ใช้ในการโฆษณาจะต้องใช้ภาษาที่เข้าใจ เพื่อผู้ฟังหรือผู้ดูจะได้สนใจ ไม่เบื่อหน่าย บางครั้งอาจจะต้องใช้คำอุปมาอุปไมย การเล่นสำนวน หรือคำพูดที่เกินความจริง ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ซึ่งคนส่วนใหญ่ก็จะสามารถเข้าใจได้ว่า ภาษาเหล่านี้เป็นภาษาในบริบทของการค้า หรือการโฆษณา เช่น “ทุกชีวิตปลอดภัยในวอลโว่” ปัญหาจึงอยู่ตรงที่ว่า เราจะสามารถแยกได้อย่างไรว่า โฆษณาใดที่เป็นโฆษณาที่ผิดจริยธรรม

Bowie (1990 : 56) ได้ให้เกณฑ์ในการพิจารณาโฆษณาที่ผิดจริยธรรมไว้ดังนี้

1. เป็นโฆษณาที่จงใจให้เกิดการตัดสินใจเกี่ยวกับการซื้อขาย ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ
 - 1.1 ราคา ผู้ผลิตจะพยายามโฆษณาให้ผู้บริโภคหลงเชื่อว่า สินค้าของตนนั้นมีราคาถูกกว่าของบริษัทอื่น ผู้บริโภคที่ไม่มีความรู้หรือไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็จะ

หลงเชื่อและซื้อสินค้านี้ไปด้วยความหลงผิดว่า สินค้าที่ตนซื้อไปนั้นเป็นสินค้าที่มีราคา
ย่อมเยาจริงดังคำโฆษณา

1.2 ปริมาณสินค้า ในเรื่องของปริมาณสินค้านี้ หลายครั้งที่การหลอกลวงมิได้ออก
มาในรูปของภาษา แต่ออกมาในรูปของการบรรจุหีบห่อ กล่อง ภาชนะ หรือรูปภาพที่
ทำให้ผู้บริโภคเกิดความคาดหวังผิด ๆ ว่า ของที่อยู่ในกล่องในภาชนะจะต้องมีปริมาณ
เท่ากับกล่องที่บรรจุ หรือมีสีสันทัน มีคุณภาพดีเท่าที่เห็นในรูปภาพ โดยที่ในความเป็นจริงมิ
ได้เป็นเช่นนั้น

1.3 คุณภาพ ผู้ผลิตจงใจจะให้ผู้บริโภคเชื่อว่า สินค้าของตนมีคุณภาพดีกว่าสินค้า
ของบริษัทอื่น ตัวอย่างเช่น ผู้ผลิตเนื้อไก่บริษัทหนึ่งพยายามให้ผู้บริโภคเชื่อว่าเนื้อไก่
เหลือจากฟาร์มของตน จะให้คุณค่าทางอาหารสูงกว่าเนื้อไก่จากฟาร์มของบริษัท
อื่น ทั้งที่โดยความเป็นจริงแล้ว เนื้อไก่ที่เหลือชิ้นนั้นเป็นผลมาจากการใส่สารเคมีชนิด
หนึ่งในอาหารที่ใช้เลี้ยงไก่นั้น และการที่เนื้อไก่เป็นสีเหลืองนั้น ก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่ช่วย
เพิ่มคุณค่าทางอาหารแต่อย่างใดเลย

การโฆษณาโดยใช้องค์ประกอบ 3 ประการนี้เข้ามาเกี่ยวข้อง จะมีอิทธิพลต่อการ
ตัดสินใจของผู้บริโภคในการที่จะเลือกซื้อสินค้าต่างๆ การโฆษณาที่จงใจให้ผู้บริโภค
เกิดความเข้าใจผิดและหลงเชื่อตามโฆษณานั้น จึงเป็นการกระทำที่ผิดจริยธรรม

2. เป็นโฆษณาที่จงใจให้ผู้บริโภคเชื่อในสิ่งที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ในแง่นี้หมายถึง
การโฆษณาที่ผู้โฆษณามีเจตนาจะให้ผู้บริโภคเข้าใจตามตัวอักษรของการโฆษณาทุกตัวอักษร
ซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่น มีเบียร์ยี่ห้อหนึ่งโฆษณาว่า “ฟองเบียร์จะลอยอยู่ที่
ก้นขวด” หญิงคนหนึ่งจึงซื้อเบียร์ยี่ห้อนั้นมาใช้ในงานปาร์ตี้ เพื่อจะทำให้เพื่อนๆ ตื่นเต้น แต่
ปรากฏว่าเมื่อเปิดฝาเบียร์ออกมาแล้ว ฟองเบียร์ทั้งหมดก็ลอยขึ้นมาข้างบนเหมือนเบียร์
ทั่วไป หญิงผู้นี้จึงรู้สึกผิดหวังมาก เพราะเหตุผลที่เธอซื้อเบียร์ยี่ห้อนี้ก็คือ เธอเชื่อทุก
ตัวอักษรที่โฆษณาไว้

จากตัวอย่างดังกล่าวนี้ เราจะเห็นว่า การโฆษณาเบียร์นี้มีเจตนาที่จะทำให้ผู้บริโภคเชื่อ
ว่า เบียร์ของตนนั้นมีคุณสมบัติพิเศษซึ่งต่างจากเบียร์ชนิดอื่น เพื่อเป็นการจงใจให้ผู้บริโภค
ซื้อสินค้าของตน ทั้งๆ ที่ความจริงมิได้เป็นดังที่โฆษณา การโฆษณานี้จึงมีเจตนาที่จะ
หลอกลวงผู้บริโภค จึงเป็นสิ่งผิดจริยธรรม

จากหลักเกณฑ์ 2 ประการที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้ว่า การโฆษณาที่ผิดจริยธรรมก็คือ การโฆษณาที่หลอกลวงผู้บริโภคหรือการโฆษณาที่ให้ข้อมูลเท็จ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลรู้ว่าเป็นความเท็จ โดยคาดหวังว่าผู้ฟังจะเชื่อว่าเป็นความจริง

นอกจากผู้ผลิตจะใช้การโฆษณา เพื่อชักชวนและจูงใจผู้บริโภคให้เกิดความพอใจในสินค้าและบริการแล้ว ผู้ผลิตยังใช้การโฆษณาเพื่อเป็นการบังคับหรือยัดเยียดสิ่งที่ตนต้องการให้แก่ผู้บริโภคอีกด้วย การบังคับที่ไม่มีเหตุผลที่ดีพอจะเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อเสรีภาพของคนนั้นๆ ซึ่งตามหลักจริยศาสตร์ เช่นหลักจริยศาสตร์ของค่านัดจะถือว่าการปฏิบัติต่อบุคคลเยี่ยงเขาเป็นวิธีไปสู่จุดหมาย ในการโฆษณานั้นจะมีรูปแบบของการบังคับผู้บริโภคได้หลายรูปแบบ ดังนี้คือ

1. การบังคับโดยใช้จิตสำนึกของผู้บริโภคเป็นเครื่องมือ วิธีการนี้จะเห็นได้จากการสอดแทรกโฆษณาของตนระหว่างที่ภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์กำลังฉาย ซึ่งจะเป็นการสอดแทรกโฆษณาอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาที่สั้นมาก จนผู้ดูไม่รู้สึกรู้ว่ามีการโฆษณาเกิดขึ้น แต่ก็ทำให้การโฆษณานั้นติดอยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้ดู การกระทำเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการบังคับ เพราะถูกสอดใส่ลงในจิตใต้สำนึกของผู้ดูโดยไม่รู้ตัวและโดยมิได้มีการตกลงหรือยินยอมรับข้อมูลเหล่านี้ เพราะผู้ดูไม่สามารถจะเลือกรับข้อมูลนี้ได้ ถ้าข้อมูลหรือการโฆษณานี้อยู่ใน ทีวีหรือในนิตยสาร เราสามารถที่จะเลือกปิดทีวี เปลี่ยนช่องสถานี หรือเลือกที่จะไม่อ่านได้ ในกรณีเช่นนี้จึงไม่ถือเป็นการบังคับ แต่การสอดแทรกโฆษณาโดยอาศัยความเร็วและจิตใต้สำนึกของผู้ดูถือเป็นการบังคับ เพราะเป็นการยัดเยียดโดยมิได้ให้ผู้ดูมีสิทธิในการเลือกว่า ผู้ดูต้องการรับรู้หรือไม่

2. การบังคับโดยผ่านการใช้อิทธิพลกับเด็กและเยาวชน โดยธรรมชาติแล้วเด็กและเยาวชนมักจะถูกชักจูงได้ง่าย เพราะเด็กและเยาวชนยังมีความรู้และประสบการณ์ไม่มากพอที่จะวิเคราะห์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ถึงแม้เด็กและเยาวชนจะไม่ใช้ผู้ซื้อสินค้า แต่เด็กสามารถใช้แรงกดดันให้บิดามารดาซื้อสินค้าได้ ดังนั้น เด็กจึงเป็นเป้าหมายสำคัญเป้าหมายหนึ่งที่มีการโฆษณาจะมุ่งไปสู่ แม้ว่าผู้ใหญ่จะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการซื้อสินค้าหรือไม่ซื้อ แต่การโฆษณาที่มุ่งไปสู่เด็กมุ่งเอาเปรียบความไม่มีประสบการณ์ของเด็ก ก็ยังถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติต่อเด็กเยี่ยงวิธีไปสู่จุดหมายของตน

3. การบังคับโดยการเอาเปรียบความไม่มั่นคงทางสังคมของคน คนในสังคมหลายกลุ่มมีความไม่มั่นใจในตนเอง เช่น กลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความกังวลเกี่ยวกับตนเอง ในแง่นี้โฆษณาจะมุ่งเอาเปรียบความรู้สึกไม่มั่นคงและความกังวลของคนเหล่านี้ เช่น โฆษณาที่เกี่ยวกับเสื้อผ้า น้ำหอม เครื่องสำอางต่างๆ คนเหล่านี้ยอมซื้อสินค้าเพราะเกิดความไม่มั่นใจในตนเอง ซึ่งสินค้าบางอย่างก็เป็นสิ่งซึ่งไม่จำเป็นต่อชีวิต จึงเท่ากับเป็นการยึดเหนี่ยววิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ลิ่นเปลือง และเปล่าประโยชน์ให้แก่ผู้บริโภค การโฆษณาที่มุ่งไปสู่กลุ่มคนที่ขาดความมั่นใจในตัวเองนี้ ถือได้ว่าเป็นการบังคับ เป็นการใช้เล่ห์เหลี่ยมทำให้คนปฏิบัติตามในสิ่งที่โฆษณาต้องการ นั่นคือ การซื้อสินค้านั้นๆ

จะเห็นได้ว่า นอกจากผู้ผลิตจะใช้การโฆษณา เพื่อชักชวนและจูงใจผู้บริโภคให้เกิดความพอใจในสินค้าและบริการแล้ว ผู้ผลิตยังใช้การโฆษณาเพื่อเป็นการบังคับหรือยึดเหนี่ยวสิ่งที่ตนต้องการให้แก่ผู้บริโภคอีกด้วย ดังนั้นข้ออ้างที่กล่าวว่าในธุรกิจระบบการแข่งขันเสรี กฎการตลาดเกี่ยวกับอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) จะเป็นหลักประกันได้ว่าในการแสวงหากำไร ผู้ผลิตจะพยายามผลิตสินค้าและบริการซึ่งคนในตลาดต้องการนั้น จึงไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะเราจะเห็นแล้วว่า ผู้ผลิตจะใช้การโฆษณาเพื่อสร้างเงื่อนไขทำให้ผู้บริโภคเกิดความปรารถนาและความต้องการบริโภคในสิ่งที่ผู้ผลิตต้องการ ซึ่งบางครั้งสินค้าและบริการเหล่านั้นไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริโภค เช่น เสื้อผ้า น้ำหอม สถานเริงรมย์ หรือบางครั้งสินค้าเหล่านั้นอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต เช่น อาวุธต่างๆ หรือเป็นสินค้าที่ให้โทษต่อร่างกายผู้บริโภค เช่น บุหรี่ สุรา สิ่งเสพติดต่างๆ สินค้าบางชนิดก็เป็นสินค้าที่ได้มาจากการทำลายชีวิตสัตว์ป่า ทำให้สัตว์ป่าต้องสูญพันธุ์

ดังนั้น ความต้องการที่ผู้ผลิตบังคับหรือยึดเหนี่ยวให้แก่ผู้บริโภค โดยผ่านการโฆษณา จึงไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค แต่เป็นความต้องการของผู้ผลิตที่จะทำให้สินค้าหรือบริการของตนขายได้มากขึ้น

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่า การโฆษณาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมการขาย และการโฆษณานั้นผู้ผลิตก็อาจจะใช้วิธีการซึ่งผิดจริยธรรมได้ เช่น การหลอกลวง ซึ่งในการพิจารณาถึงปัญหาจริยธรรมเกี่ยวกับการโฆษณานี้ จะเชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญที่เรากำลังพิจารณาอยู่ นั่นคือ ข้ออ้างของผู้ที่สนับสนุนธุรกิจระบบแข่งขันเสรีที่ว่า การเข้าร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนในระบบแข่งขันเสรีเกิดขึ้นโดยความสมัครใจของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้เกียรติต่อเสรีภาพและความเป็นบุคคลของระบบนี้ ในแง่นี้เราจึง

ควรยอมให้มีการละเมิดจริยธรรมบางประการได้ เพราะถึงแม้จะมีการละเมิดกฎจริยธรรม แต่ระบบนี้ก็ให้สิ่งที่มีคุณค่าคือ อิสรภาพและเสรีภาพของผู้บริโภค ซึ่งเราก็ได้เห็นแล้วว่า ไม่เป็นความจริงเสมอไป เพราะหลายครั้งที่ผู้บริโภคได้เข้ามาร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนกับผู้ผลิต หรือซื้อสินค้านั้นก็เนื่องจากถูกล่อล่เหลี่ยมกลอุบายของผู้ผลิตผ่านการโฆษณา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการบังคับ การให้เกียรติแก่สิทธิในการเลือกของผู้บริโภคจึงไม่ใช่เป็นการให้เกียรติอย่างแท้จริง จึงเท่ากับว่า ผู้ผลิตไม่ได้ให้ความเคารพเสรีภาพในการตัดสินใจ และไม่ได้ให้ความเคารพในความเป็นบุคคลของผู้บริโภคดังที่ได้กล่าวอ้าง

ข้อวิจารณ์ ข.

ข้อวิจารณ์ที่เกี่ยวกับเหตุผลทางสิทธิและเสรีภาพอีกข้อหนึ่ง ซึ่งสืบเนื่องมาจากข้ออ้างที่ว่า ควรยอมให้นักธุรกิจละเมิดกฎจริยธรรมได้ เพราะจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งในที่สุดจะนำมาซึ่งคุณค่าที่ดีกว่าต่อสังคมโดยรวมนั้น การที่นักธุรกิจเน้นประสิทธิภาพในการผลิตมากไป อาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันโรงงานขนาดใหญ่หลายแห่ง จะเน้นประสิทธิภาพในการผลิตเป็นอย่างมาก เจ้าของกิจการจะนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สลับซับซ้อน และสามารถนำไปสู่เป้าหมายด้วยตนเองอย่างอัตโนมัติ จนบางครั้งไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้มนุษย์เข้ามามีบทบาทในการผลิต หรือเข้ามาคัดเลือกกว่าวิธีการใดที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ดีที่สุด บทบาทของมนุษย์ที่มีต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงเป็นเพียงผู้คอยเฝ้าหรือให้บริการ เพื่อให้มันสามารถทำงานไปได้เลยโดยไม่มีอุปสรรคขัดข้อง เป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยความสามารถ ใครๆก็สามารถทำได้ ความภาคภูมิใจในการทำงานแบบนี้จึงไม่มีการจัดการงานที่ทำงานกลายเป็นสิ่งน่าเบื่อหน่าย ไร้ความหมาย ไม่มีประโยชน์ เป็นการทำร้ายคนงาน และแสดงให้เห็นว่างานในลักษณะนี้ค่านึงถึงผลผลิตยิ่งกว่าตัวมนุษย์ ถ้าเรายอมรับว่าคนงานทุกคนมีสิทธิที่จะได้งานที่มีความหมาย เพื่อให้ชีวิตของเขามีความหมาย การเน้นประสิทธิภาพในการผลิตมากเกินไป ก็จะทำให้เกิดการละเมิดสิทธินี้ได้

ดังนั้น ข้ออ้างของผู้ที่สนับสนุนธุรกิจในระบบการแข่งขันเสรีที่ว่า นักธุรกิจในระบบนี้สามารถละเมิดกฎจริยธรรมได้ เพราะการละเมิดนี้จะนำมาซึ่งคุณค่าที่สำคัญกว่า นั่นคือ ประโยชน์ของสังคมโดยรวมและคุณค่าทางสิทธิและเสรีภาพ จึงไม่เป็นความจริงเสมอไป เมื่อเป็นเช่นนี้ นักธุรกิจจึงไม่สามารถอ้างเหตุผลเหล่านี้เพื่อละเมิดกฎจริยธรรม นั่นคือนักธุรกิจจะต้องดำเนินธุรกิจ โดยใช้กรอบจริยธรรมเป็นเครื่องนำทางด้วย

ในบทที่ 3 นี้ เราได้เห็นแล้วว่า เพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต อันนำมาสู่ผลตาม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและการปกป้องสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ นักธุรกิจจำเป็นต้องละเมิดกฎจริยธรรมอย่างน้อย 3 ประการ คือ การช่วยเหลือผู้อื่น การไม่ทำร้ายผู้อื่น และการเคารพความเป็นบุคคลของผู้อื่น และจากข้อวิจารณ์ของความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวมและสิทธิเสรีภาพ จะเห็นว่า ข้อสรุปที่ได้ก็คือถ้ามีความขัดแย้งระหว่างกฎจริยธรรมกับกฎธุรกิจ นักธุรกิจควรเลือกที่จะทำตามกฎจริยธรรม เพราะการละเมิดจริยธรรมมิได้นำมาซึ่งคุณค่าที่ดีกว่าดังที่กล่าวอ้าง ด้วยเหตุนี้การประกอบธุรกิจจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินไปโดยใช้กรอบจริยธรรมเป็นเครื่องนำทางด้วย

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย